

УДК 808.5:811.162.1

ВИКОРИСТАННЯ РИТОРИЧНИХ МЕТОДІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Ранюк О. П.

У статті проаналізовано поняття "метод", прокласифіковано та описано риторичні методи, які можна використовувати в процесі вивчення польської мови. Визначено їхнє значення для професійної підготовки студента-філолога у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: метод, риторика, філолог, теоретичні методи, практичні методи, польська мова.

В статье проанализировано понятие "метод", сделана классификация и описаны риторические методы, которые можно использовать в процессе изучения польского языка. Определено их значение для профессиональной подготовки студента-филолога в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: метод, риторика, филолог, теоретические методы, практические методы, польский язык.

The article presents an analysis of the concept of "method", a classification and description of rhetorical methods that can be used in the process of studying the Polish language, and determines their significance for professional preparation of philology students at higher educational institutions.

Key words: method, rhetoric, philologist, theoretic methods, practical methods, Polish.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови демократичної України особливого значення набуває підготовка філологів, спрямована на розвиток творчої, соціально активної, освіченої, гармонійно розвиненої особистості. Така особистість філолога спроможна на ефективне використання мовленнєвих навичок, опанування мистецтва слова, риторики. Адже в процесі професійної підготовки філолога варто формувати не просто фахівця з цієї спеціальності, а мовну особистість філолога. Мовна особистість, за словами М. Пентилюк, це людина, яка знає мову, володіє багатством її виражальних засобів, продукує мовлення в різних життєвих ситуаціях, шанує, любить її та дбає про її збереження й розвиток [7, с. 123]. На сучасному етапі модернізації освіти це можливе завдяки впровадженню в процес вивчення польської мови, зокрема, риторичних методів, що сприятимуть підвищенню комунікативної культури філолога. На жаль, не всі філологи володіють необхідними для професійної діяльності мовленнєвими вміннями та навичками, а саме: вмінням чітко та логічно висловлювати свої думки, формулювати тези, брати участь у діалозі, дискусії, суперечці, композиційно висловлювати власні думки, сприймати та аналізувати мовлення інших і т. д. Це пояснюється тим, що не у всіх ВНЗ введено курс "Риторика" у навчальний процес, а також недостатня розробка методичних рекомендацій, які необхідно застосовувати, щоб формувати риторичні вміння філологів. Саме це і зумовило **актуальність** нашої статті.

Аналіз досліджень проблеми. Проблема методу постійно викликає інтерес у дидактиків-філологів, які досліджують тісні й необхідні зв'язки, відношення між складниками навчально-методичної системи, зокрема дослідженням поняття "метод" займалися М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Пентилюк, О. Потапенко, І. Хом'як та ін. Значна кількість науковців досліджували питання методології в процесі навчання іноземної мови, зокрема можна виділити А. Болена, Б. Беляєва, І. Зимню, Ф. Клоссе та ін. Однак питання використання саме риторичних методів у процесі вивчення польської мови є недослідженим.

Метою статті є аналіз та опис риторичних методів, які можна впровадити в методику навчання польської мови.

Виклад основного матеріалу. Для якісного навчання важливим є вибір методів. Н. Голуб зазначає, що орієнтирами у створенні методики навчання риторики є головні принципи національної системи освіти – гуманізація, гуманітаризація і демократизація, що спрямовують на виховання вільної, мислячої, творчої особистості, здатної не лише логічно висловлювати свої думки, але й захищати власну точку зору в соціальних і професійних формах спілкування [3, с. 26]. Введення дисципліни "Риторика" в навчальні плани ВНЗ України пов'язана з проблемами визначення методологічних засад курсу, формування термінологічної бази, дидактичного забезпечення навчальної роботи тощо. Використання риторичних методів на заняттях польської мови зумовлене необхідністю пошуку способів надання якісної освіти, використання новітніх методів і тем, які формують сучасний національно-культурний і соціальний дискурс, та відповідно потребують глибшого й точнішого опису й аналізу.

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти в Україні, метою діяльності освітян є створення умов для самоактуалізації кожної особистості, застосування новітніх педагогічних технологій, які б уможливили життєву компетентність майбутнього спеціаліста. Також з погляду дидактики, метод повинен, по-перше, максимально відповідати завданням освіти; по-друге, максимально сприяти розвитку необхідних здібностей та навичок [4]. Для філолога такими необхідними здібностями та навичками є саме комунікативні, які безпосередньо пов'язані з риторикою. Л. М. Пелепейченко зазначає, що вивчення риторики актуалізує вміння оцінювати рівень відповідності й ефективності сучасних соціокультурних стратегій і тактики, сприяє створенню ефективної мовленнєвої діяльності; удосконалює вміння самостійно визначати способи викладення інформації [6]. Важливими вміннями, які варто розвивати під час підготовки філолога у ВНЗ, є вміння спілкуватися, переконувати, домовлятися, тобто оволодіння технологією ефективної комунікації, а також організацією інформаційного забезпечення, правильного вибору тактик і стратегій текстотворення.

Для створення системи навчання риторики важливо враховувати такі її суспільні завдання: 1) виховання ратора – гідного громадянина, компетентного в публічному мовленні; 2) визначення норм публічної аргументації, що забезпечують продуктивне обговорення важливих для суспільства проблем; 3) організація мовленнєвих відносин, що становлять базис суспільства; 4) визначення критеріїв оцінювання публічної діяльності, на основі якого відбираються особи, здатні обіймати відповідальні посади [2, с. 3].

Щоб з'ясувати, які риторичні методи потрібно застосовувати, слід визначити поняття "метод", що в науковій літературі має два значення: 1) метод, як методична система, або принциповий шлях у навчанні предмету в конкретній історичній період розвитку науки; 2) метод як шлях і спосіб досягнення певної мети у викладанні.

Найбільш поширеним є тлумачення поняття "методу" як засобу досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного засвоєння (пізнання) дійсності.

Ми виділили риторичні методи, які можна використовувати в процесі вивчення польської мови на основі класифікації Л. П. Федоренко [8]. Так, залежно від джерела отримання знань, методи можна поділити на:

- теоретичні методи;
- практичні методи;
- теоретично-практичні методи.

Теоретичні методи дозволяють засвоїти основи красномовства. Зокрема, серед основних можна виділити такі: 1) знайомство з історією риторики, вивчення риторичного досвіду, а також аналіз праць відомих риторів минулого і сучасності, наприклад, варто працювати з окремими риторичними текстами польською мовою, що надає можливість студентам як поповнити свої знання новими поняттями та термінами, так і розширити свій світогляд; 2) використання викладачем теоретичного матеріалу та історичних відомостей заняттях, зокрема це знайомство з риторичними термінами, поняттями, наприклад, *klarowność*, *monolog oratorski*, *perswazja*, *styl retoryczny*, *piękna wymowa*, *epitet*, *metafora*, *powtórzenia* і т. ін.

До практичних методів, що безпосередньо збагачують мовлення студентів-філологів у процесі спілкування, можна віднести: 1) роботу над звуками в мовленні; 2) артикуляційну гімнастику; 3) словникову роботу; 4) складання текстів; 5) підготовка текстів до виступу, зокрема, складання партитур; 6) використання інтерактивних методів; 7) робота з енциклопедіями, довідковими матеріалами; 8) спостереження за мовленням дикторів, акторів; 9) перегляд фільмів; 10) редагування текстів, з якими працюють студенти на заняттях; 11) прослуховування аудіозаписів та їхній аналіз; 12) складання смислових схем побудови мовлення.

Надалі більш детально розглянемо деякі з вказаних методів. Робота над звуками мовлення необхідна насамперед філологам у процесі вивчення польської мови, зокрема, це вироблення акценту, робота над кожним звуком. Адже для того, щоб нас зрозуміли, варто правильно вимовляти іншомовні звуки. Спочатку потрібно вимовляти кожен звук окремо, згодом як він вимовляється в складах, словах та реченнях. Польська мова належить до слов'янських мов, тому і вимова багато в чому подібна, однак є велика кількість нюансів, що відрізняють її від інших слов'янських мов, зокрема, це носові літери *a, e*, також часто в словах зустрічаємо підряд декілька приголосних, які важко вимовляти, наприклад, у слові *dżdżysty*, що теж ускладнює вимову, варто постійно пам'ятати про сталий наголос на передостанньому складі. Також для покращення вимови варто використовувати прислів'я, приказки, скоромовки, вірші, тексти. Як варіант, наведемо кілька польських скоромовок, що можна використати на заняттях: *Przeleciały trzy pstre przepiórzyce przez trzy pstre kamienice; w Szczepreszynie chrząszcz brzmi w trzcinie!; pstry pstrąg drgnął trwożliwie pod lustrem wody.*

Мета артикуляційної гімнастики – вироблення правильних, повноцінних рухів і певних положень артикуляційних органів, необхідних для правильної вимови звуків, і об'єднання простих рухів у складні. Артикуляційна гімнастика є важливою під час вивчення мови, адже ми пізнаємо нові звуки, тому повинні зрозуміти як використовувати артикуляційний апарат у процесі творення цих звуків.

Не менш важливим методом є лексична робота, яка полягає у збагаченні та активізації словникового запасу, стилістичному коригуванні текстів, тобто вживанні слів у потрібному значенні. Вправи на добір синонімів, антонімів, порівняння українських слів та іншомовних, групування слів за смислом чи за іншими ознаками. Для того, щоб активізувати та покращити мовлення, необхідно складати тексти різних стилів з новими словами, підбір епітетів чи інших тропів, етимологічний аналіз слів, вживання слів у прямому та переносному значенні. Варто особливу увагу звертати на польські фразеологізми та крилаті вислови, адже це дозволяє краще зрозуміти ментальність цього народу. Завжди робота з фразеологізмами викликає зацікавлення та поглиблений інтерес у студентів.

Скласти партитуру – означає розмітити текст умовними позначками, які допомагають уникнути логічних помилок у процесі повторних читань. Складаючи партитуру, необхідно позначити паузи, наголоси, визначити підвищення й зниження тону, інтонаційні переломи тощо. Партитурні позначки допоможуть у процесі навчання студентів, особливо коли треба показати, як здійснити інтонаційну фігуру, що не визначена розділовим знаком.

Інтерактивні методи, так би мовити, забарвлюють заняття, надають певного колориту. Н. С. Мурадова стверджує, що інтерактивне навчання – це навчання, заглиблене в процес спілкування. Для підвищення ефективності процесу навчання необхідна наявність трьох компонентів спілкування: комунікативний (передача та збереження вербальної і невербальної інформації), інтерактивний (організація взаємодії в спільній діяльності) та перцептивний (сприйняття та розуміння людини людиною) [5]. Під час використання інтерактивних методів викладач повинен зважати на рівень володіння мовою студентами, на рівень сформованості комунікативних навичок. Потрібно стежити, щоб теоретичні знання в процесі активного навчання ставали усвідомленими, щоб студент розвивав і удосконалював не лише знання з мови, а й міг пов'язувати їх з майбутньою професійною діяльністю.

Робота з енциклопедіями, довідковими матеріалами, зокрема, зі словниками, енциклопедіями, довідниками. Філологам варто правильно вживати крилаті вислови іноземною мовою відомих людей, народні прислів'я та приказки, різно-

манітні "максимуми" [1]. Можна працювати з різними видами словників, наприклад, з'ясовувати етимологію слів, правопис, різні незрозумілі поняття.

Спостереження за мовленням дикторів, акторів, перегляд фільмів, прослуховування аудіозаписів та їхній аналіз дозволяють збагатити словниковий запас філологів, проаналізувати польську мову в оригіналі, а також покращити вимову.

Методи теоретично-практичного вивчення – це: 1) складання пам'яток; 2) аналіз виступів однокласників; 3) аналіз текстів.

Складання пам'яток потрібне для узагальнення матеріалу. Наприклад, це пам'ятки щодо складання тексту промови, складання партитур; вимог до мовлення; розроблення пам'яток щодо побудови артикуляційної гімнастики тощо.

Важливими є аналіз виступів однокласників, наприклад, визначення основних помилок, які допустив колега під час промови, що варто було б додати, а чого необхідно було б уникнути. Це дозволяє розвивати комунікативні здібності, вміння висловлювати думки, бути, так званим, критиком.

Як бачимо з усього вищезазначеного, риторичні методи можна тісно використовувати з вивченням польської мови, тому що ці предмети тісно переплітаються один з одним, адже в курсі польської мови інтерес до риторики пов'язаний з культурою проблеми спілкування та побудовою текстів різних жанрів, мовленнєвим етикетом, стильовими особливостями тексту. Також це дозволяє покращити ефективність вивчення мови та зробити заняття більш цікавими. Завданням педагога є створення необхідного активного мовленнєвого середовища, для того щоб у студентів-філологів виникла природна потреба говорити та використовувати отримані знання в живому спілкуванні. У студентів під час вивчення іноземної мови, зокрема і польської, виникає страх перед іншомовним спілкуванням, тому викладачеві варто допомагати студентів у подоланні цього психологічного бар'єру, налаштовувати на впевнене висловлювання своїх думок. Риторичні методи дозволяють виробляти в студентів уміння здійснювати успішну взаємодію з іншими членами суспільства, зокрема й з іншомовними, як у професійному, так і в побутовому спілкуванні.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши риторичні методи, які можна застосовувати на заняттях з іноземної мови, зокрема польської, можна зробити висновок, що ці методи спрямовані на: 1) розвиток інтелекту, мислення, розширення та збагачення словникового запасу і граматичної побудови мовлення; 2) підвищення мотивації до комунікації; 3) контроль та самоконтроль якості мовлення; 4) підвищення техніки мовлення, вивчення прийомів володіння голосом, аудиторією в цілому. Це є лише короткою розвідкою на шляху повного та детального дослідження цієї проблеми.

Перспективи подальших досліджень. Перспективні напрями наших подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні інноваційних технологій та засобів у вивченні риторики.

Література

1. Андреев В. И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
2. Волков А. А. Основы риторики : учеб. пособие для вузов / А. А. Волков. – М. : Академический Проект, 2003. – 304 с.
3. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія / Н. Б. Голуб. – Черкаси : Брама-Україна, 2008. – 400 с.
4. Громова М. Т. Психология и педагогика профессиональной деятельности : учеб. пособие для вузов / М. Т. Громова. – М. : ЮНИТА-ДАНА, 2003. – С. 319–321.
5. Мурадова Н. С. Коммуникативносвязующая роль культуры общения студентов технических заведений в интерактивном обучении / Н. С. Мурадова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.htm>. – Назва з екрана.
6. Пелепейченко Л. М. Основы теории мовної комунікації / Л. М. Пелепейченко. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2007. – 130 с.
7. Пентиліюк М. Розвиток української лінгводидактики в контексті Державного стандарту базової і повної освіти в Україні / М. Пентиліюк // Вісник Львівського університету. Серія "Філологія". – Вип. 50. – 2010. – С. 123–130.
8. Федоренко Л. П. Принципы и методы обучения языку / Л. П. Федоренко. – М. : Просвещение, 1964. – 255 с.